

חיוב מחיצה בחתונות

חיוב מחיצה בחתונות

במסלולי החיים אנו נפגשים לעיתים תכופות בשאלה האם יש **חיוב הלכתי** להפריד בין גברים לנשים באמצעות מחיצה, כגון **בסעודת חתונה** או **במסיבת שבע ברכות**, בסעודת "דינר" המיועד לאיסוף כספים למוסדות תורה, או במסירת **שיעורי תורה** בפני ציבור גברים ונשים.

שאלה זו מקבלת משנה תוקף **בבית הכנסת** - מה גובה המחיצות הנדרשות על פי ההלכה כדי להפריד בין גברים ונשים בשעת התפילות.

יש לברר האם יש הבדל בין חיוב מחיצה **בבית הכנסת** לחיוב מחיצה **במקומות אחרים**.

לימוד סוגיא זו מצריך עיון בדברי חז"ל והפוסקים המשמשים כמקור לחיוב **הפרדה** בין גברים ונשים, ומתוך כך נבוא לדון האם את ההפרדה חייבים לבצע באמצעות מחיצה בלבד, או שמספיק בהפרדה של המקומות, כגון בישיבה סביב שולחנות נפרדים או בגושי מקומות מופרדים במרחק זה מזה.

א. המקור הקדום שמצאנו בדברי חז"ל בענין חובת ההפרדה בין נשים לגברים, מובא בדברי המשנה במסכת סוכה (פ"ה מ"ב) "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג [הסוכות] **ירדו לעזרת נשים** ומתקנין שם **תיקון גדול**". ובסוגיית הגמרא (סוכה נא, ב) נתבאר דברי המשנה: "מאי תיקון גדול - אמר רבי אלעזר, כאותה ששנינו, חלקה היתה בראשונה והקיפּוה גזוזטרא, **והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה**. תנו רבנן, בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו **באים לידי קלות ראש**, התקינו שיהו **נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים**. ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהו **נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה**". ופירש רש"י: "והקיפּוה גזוזטרא, נתנו זיזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב, וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות, לזוהין שקורין בל"ק [נסרים], כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות, וזהו תיקון גדול דקתני מתניתין שמתקנין בכל שנה".

והקשו על כך: "היכי עביד הכי, והכתיב (דברי הימים א כח, יט) **הכל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הַשְׁכִּיל**". ופירש רש"י: כיצד "הוסיפו ושינו כלום על בנין שלמה", הלא "כשציוה דוד המלך את שלמה על מידת הבית ובניינו, אמר כי כל מלאכת התבנית, הודיעו הקב"ה על ידי גד החוזה ונתן הנביא". ואם כן מנין ה"היתר" לשנות את "תבנית" בנין בית המקדש בהוספת זיזים אלו.

ומתוצאת הגמרא: "אמר רב, קרא אשכחו ודרוש, דכתיב (זכריה יב, יב) **וְסִפְּדָה הָאֶרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד מִשְׁפָּחַת בֵּית דָּוִיד לְבָד וְנָשִׁיהֶם לְבָד**. אמרו, והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבוא, שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם, אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם, על אחת כמה וכמה". ופירש רש"י שחז"ל למדו "**שצריך להבדיל אנשים מנשים**, ולעשות גדר בישראל **שלא יבואו לידי קלקול**", מהפסוק האמור בנבואת זכריה "שהתנבא לעתיד, שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג, **שאפילו בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים**". וקל וחומר הוא, אם בזמן של צער שהמצטער אינו מיקל ראשו מהר, ועוד, שאין יצר הרע שולט, כדקאמר קרא "והסירותי את לב האבן" - ואף על פי כן, גם במצב זה "שאיין יצר הרע שולט" - יש צורך בהפרדה, בזמן "שעוסקים בשמחה ויצר הרע שולט בהם, על אחת כמה וכמה". ופירש רש"י: "שעוסקים בשמחה **וקרובה לקלות ראש**. ועוד, שהיצר הרע שולט עכשיו לא כל שכן".

מבואר איפוא, שבזמן שבית המקדש היה קיים, חז"ל מצאו לנכון לעשות "תיקון גדול" ולהפריד הפרדה מוחלטת בין גברים ונשים באמצעות בניית "גזוזטראות" - מרפסות שבהן נמצאו הנשים, בקומה נפרדת,

חיוב מחיצה בחתונות

למעלה מקומת ה"קרקע" שבה היו הגברים בעזרה בבית המקדש. וכמו שפירש הרמב"ם בפירוש המשניות (סוכה פ"ה מ"ב) "תיקון גדול, כלומר גדול התועלת, והוא שהיו מכינים מקום לנשים ומקום גדור לאנשים, ומקום הנשים למעלה על מקום האנשים גבוה ממנו".

והנה הטעם לצורך בהפרדה בין נשים וגברים מפורש בדברי רש"י בסוכה, המובאים לעיל, ש"היו באים לידי קלות ראש". וכן פירש המאירי (סוכה מט, ב) "ופירשו בגמרא שהיו מוציאים זיזים מכותליה, ובונים עליהם גזוזטראות לעמוד שם הנשים, ואף על פי שהבנין כולו על ידי נביא היה ולא היה להם להוסיף, סמכו בה בבנין עראי לגדור פרצות שלא להקל ראש להעמיד אנשים ונשים בערבוביא, שהרי אף בענין הספד נרמז וספדה הארץ משפחות משפחות לגד משפחת בית דוד לגד ונשיהם לגד".

טעם זה נפסק להלכה בדברי הרמב"ם בהלכות סוכה (פ"ח הי"ב) "וכיצד היו עושים, ערב יום טוב הראשון היו מתקנים במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו". וכתב הרב חיים דוד הלוי, רבה של תל אביב, בספרו עשה לך רב (ח"ג סימן מ) "מה היה צורך להרמב"ם לכתוב בהלכותיו סיפור דברים שהיו אבותינו עושים במקדש, אם לא ללמד הלכה לדורות".

ואילו בפירוש המשניות (סוכה שם) פירש הרמב"ם שההפרדה נועדה "כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים".

ונפקא מינה בין הטעמים, האם די בעצם הבדלת הנשים מהגברים בישיבה בנפרד במקומות המרוחקים זה מזה, כדי שלא יהיו "תערובת" ויבואו לידי "קלות ראש", ללא צורך במחיצה. או שיש צורך בהעמדת מחיצה שתמנע אפשרות מהגברים להסתכל בנשים - והמסתעף מכך, מה גובה המחיצה הנדרשת לשם כך.

ב. מקור נוסף לחיוב ההפרדה בין גברים ונשים מבוארת בסוגיא במסכת קידושין (פא, א) "אביי דייר גולפי, רבא דייר קנה". ופירש רש"י: "גולפי, מקום קבוצת אנשים ונשים או לדרשה או לחופה, היה מסדר קנקנים של חרס הרבה ביניהם שאם יבואו זה אצל זה יקשקשו וישמע קול. ורבא דייר קנה, מסדר קנים שהעובר עליהן קולם נשמע". הרי לנו, שאביי ורבא הקפידו על הפרדה בין גברים ונשים בשעת דרשה או חופה. אביי סידר קנקני חרס כמחיצה, וגם רבא העמיד מחיצת קנים. וכל זאת, כדי למנוע "תערובת" בין נשים וגברים.

באותה סוגיא בקידושין נמצא עוד מקור לצורך בהפרדה בין גברים ונשים: "אמר אבין, סקבא דשתא ריגלא". ופירש רש"י "ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה, ימות הרגל שיש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונותנים ונושאים זה עם זה". (ובתוספות (ד"ה סקבא) כתבו: "ונותנים עין זה על זה. ויש אומרים לכך נהגו להתענות לאחר הפסח ולאחר סוכות". ימי הרגלים נחשבים לזמן "רעוע" - "חלש" של השנה, בגלל שבזמן השמחה בשעת העליה לרגל, היו מתקבצים נשים וגברים ביחד, ומצב זה של "תערובת" גרם לכך שהיו "נושאים ונותנים זה עם זה, ונותנים עין זה על זה", נכשלים באיסור ייחוד ובאים לידי עבירה. ואמנם בשל כך נהגו להתענות לאחר הרגלים, כדי לכפר על העוונות שנכשלו בהם באותם הימים.

על פי דברי הגמרא בקידושין, כתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הכ"א) "חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיזהירו לכל העם כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה, שמא יבואו לידי עבירה". וכן נפסק בשו"ע בסוף הלכות יום טוב (סימן תקכט סע' ד) "חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים, ויבואו לידי עבירה. וכן יזהירו בדבר זה לכל העם, שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עבירה, אלא יהיו כולם קדושים". ומבוארת בזה חובה על בית

חיוב מחיצה בחתונות

הדין למנות שוטרים מיוחדים שיהיו ממונים למנוע תערובת בין גברים ונשים **אפילו בתוך הבית**, בשעת שמחת הרגל "שברגל מצוי הקלקול ביותר" בגלל השמחה (משנה ברורה שם ס"ק כב). וכתב בשער הציון (שם ס"ק כא) "ובעוונותינו הרבים, נתפרץ קלקול זה בזמנינו באיזה מקומות גם בימות החול, ועון גדול הוא, ומי שיש בידו למחות, בודאי מחוייב למחות".

חיוב המחיצה - מדאורייתא, גובה המחיצה - כדי למנוע "תערובת"

ג. מדברי הגמרא במסכת סוכה [אות א] הוכיח האגרות משה (או"ח ח"א סימן לט) שיש חיוב מהתורה להפריד בין גברים לנשים במחיצה: "והנה עצם הדין שאף אם האנשים הם בצד אחד והנשים בצד אחר **אסורין הן להיות בלא מחיצה, הוא לע"ד דינא דאורייתא**". שהרי בגמרא שם מבואר "שאסור להוסיף שום דבר בבנין הבית ובעזרה". וממה שתירץ רב "קרא אשכחו", מבואר "שלכן הוא כמפורש, שצריך לעשות הזיזין והגזזטרא, ולא הוצרך להאמר זה ע"י גד החוזה ונתן הנביא שהודיעו להם ע"פ ה' מלאכת התבנית, והיו גם זה ממילא בכלל "הכל בכתב". ואם היה זה רק איסור דרבנן, לא היה שייך למימר שהוא ממילא בכלל "הכל בכתב", כיון שאין צריך את זה מדאורייתא. ומוכח איפוא "שהוא איסור מדאורייתא, ולכן הוא ממילא כמפורש שצריך לעשות זיזים וגזזטראות, אף שלא נאמר זה ע"י הנביאים ב"הכל בכתב".

רבי משה הוסיף ולמד מהסוגיא בסוכה כי **גובה המחיצה תלוי בסיבה** מדוע צריכים מחיצה - כדי למנוע "קלות ראש" הנגרמת כתוצאה מתערובת בין נשים וגברים. ולכן יש צורך במחיצה שתמנע "קלות ראש", ואין די במחיצה שלא ממלאת תפקיד זה: "**דאף אם היתה מחיצה, אבל כזו שאפשר לבא לידי קלות ראש, יש עדיין אותו האיסור מדאורייתא**". דהא אף בראשונה שהיו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, פירש רש"י שהנשים היו בעזרת נשים והאנשים היו ברחבה של הר הבית ובחיל, **שהיתה מחיצה גדולה ביניהם בדין מחיצה**, אבל כיון שהוצרכו לעמוד נגד השערים הפתוחים כדי לראות את השמחה ראו שבאו לידי **קלות ראש** ולא הועילה המחיצה, ואם כן היה עדיין **אסור מדאורייתא**, שלכן הותר לעשות הגזזטרא".

לאור זאת כתב רבי משה, שבכל מקום שצריך לעשות מחיצה בכדי להבדיל בין נשים לגברים, וכגון "בתי כנסיות שמתקבצים שם אנשים ונשים להתפלל, טוב יותר לעשות גזזטרא שהנשים יהיו למעלה. ואם מאיזה טעם קשה לעשות גזזטרא, **צריכים לעשות מחיצה ממש כזו שתמנע מלבוא לידי קלות ראש**. ולא סגי במה שנחשבה מחיצה לכל דבר, כגון בשערים פתוחים, כמו שראינו שלא הועילה במקדש והיה **אסור מדאורייתא**. ולכן לא סגי גם במחיצה של עשרה טפחים מן הקרקע, שאינה כלום לענין קלות ראש, שהרי יכולים לדבר ולהרבות שיחה עם הנשים בלי שום קושי וליגע בידיהם, ואין לך קלות ראש גדולה מזו, ונחשבו כמעורבים ממש ואסור מדאורייתא. שגרועה היא ממחיצה שהבדילה בין עזרת נשים לחיל במקדש, שלא הועילה אף שהיתה יותר ניכר. אלא **צריכים לעשות מחיצה גבוהה**, במידה כזו שלא יבואו לידי קלות ראש".

רבי משה הוסיף להביא ראיה מהסוגיא במסכת סוכה, שמטרת המחיצה היא **למנוע קלות ראש** ולא למנוע מהגברים להסתכל בנשים: "דהרי חזין שהמחיצה אינה מצד איסור הסתכלות, שזה הרי ידעו גם מתחילה, ומכל מקום התירו ולא חשו לזה. ואף אחר התיקון הגדול, לא נזכר שהיתה שם רק גזזטרא, שהיא מקרשים מונחים על הזיזין הבולטים, וסתם גזזטרא אינה כמחיצה, ונמצא שנראו הנשים כיון שלא הקיפו את הגזזטרא במחיצה ולא חשו לזה, ואף שלא נראו להאנשים שעמדו תחת הגזזטרא, מ"מ הרי נראו להאנשים העומדים באמצע. ואף שהרמב"ם בפירושו למשנה (סוכה שם) כתב "כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים", בעל כרחנו אין לפרש מצד איסור ההסתכלות, וגם שהרי אף כשהן למעלה הן נראות, מכיון שלא הוזכר שהיתה מחיצה להגזזטרא".

חיוב מחיצה בחתונות

ולכן הכריע רבי משה, כי גובה המחיצה הנדרש למעשה הוא שמונה עשרה טפחים [משוער: 1.8 מטר / 68 אינץ'], אשר לדעת רבי משה, די בו כדי למנוע **קלות ראש** - כדעת רש"י והמאירי שהצורך במחיצה הוא משום **קלות ראש** ולא כדעת הרמב"ם שהמחיצה צריכה למנוע מהגברים **להסתכל** בנשים: "אבל מסתבר לענ"ד שסגי **במחיצה גבוהה עד אחר הכתפיים**, שמסתבר **שאינו לבוא לידי קלות ראש**, והוא גובה ג' אמות שהן **י"ח טפחים**. ואף שנראים הראשים אף בי"ח טפחים כשעומדות, לא יבוא מזה לידי קלות ראש". ומכל מקום סיים, כי "המחמירים להגביה המחיצה עד שלא יתראו גם ראשיהן, תבוא עליהן ברכה. ובפרט שהרבה נשים במדינה זו אינן נזהרות בכסוי הראש. אבל לדינא יש להתיר גם בגבוהה רק י"ח טפחים".

חיוב מחיצה מדאורייתא בכל מקום קיבוץ לדברי "רשות"

ד. בהמשך דבריו חידש רבי משה שחיוב להפריד בין נשים לגברים על ידי מחיצה **מדאורייתא** לא היה רק בבית המקדש מדין "מורא מקדש", אלא בכל מקום שבו מתקבצים גברים ונשים ביחד, החובה להפריד ביניהם היא מהתורה, כדבריו: "והנה היה מקום לומר שרק במקדש היה אסור מדאורייתא משום דין יראה ד"ומקדשי תיראו", **שאם הוא בקלות ראש אינו ביראה**, ואם כן **בבית הכנסת הוא רק מדרבנן** שאסרו גם בהם קלות ראש. אבל **בשעת התפילה וכשמזכירין שם שמים** ודברי תורה וקדושה, מסתבר שהוא **דאורייתא**. אבל מוכרחין קצת לומר שדין זה הוא מדאורייתא **בכל מקום קיבוץ**".

והראיה לכך מהסוגיא בסוכה, שבה למדו חז"ל מהפסוק שניתן לבנות את הגזוזטראות כדי להפריד בין גברים ונשים, שנאמר בנבואה על ההספד שיהיה לעתיד לבוא: "שהרי ההספד שלעתיד שלמדים משם, לא מצאנו בו שיהיה במקדש. ואם שם לא נאסר מדאורייתא אלא לצניעות בעלמא, איך שייך למילף מזה איסור דאורייתא למקדש. אלא משמע **שהוא איסור בכל מקום שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים**, שאסורים להיות בלא הבדלת מחיצה ביניהם, **כדי שלא יבואו לידי קלות ראש**".

ומסיים האגרות משה: "ויותר מסתבר שהוא מדאורייתא בכל מקום קיבוץ".

חיוב מחיצה במקום ציבורי ולא במקום פרטי

ה. אלא שבתשובה אחרת כתב רבי משה (אגרות משה או"ח ח"א סימן מא) שיש לחלק בין "קיבוץ" אנשים ונשים **במקום ציבורי** - שם יש חיוב הפרדה מהתורה, לבין "קיבוץ" אנשים ונשים **במקום פרטי** - שאין בו חיוב להפריד ביניהם. והוכיח כן מאכילת קרבן הפסח, שהיתה גם במקום שישבו בו גברים ונשים ללא מחיצה ביניהם:

• במסכת פסחים (סד, ב) מובא: "אין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם, והיו קוראים אותו פסח מעובין". ופירש רש"י: "פסח מעובין, עב, על שם שהעם רב". ולמד מכאן האגרות משה: "שהיו אוכלים **האנשים והנשים בבית אחד**, והיו שם כמה משפחות, שאין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה. ובמדרש רבה איכה איתא, תני ר"ח אפילו ארבעים ואפילו חמשים, בר קפרא אמר אפילו מאה. דלר"ש אין הפסח נאכל בשתי חבורות, **ואם יעשו מחיצה ביניהם הרי יחשבו כשתי חבורות**, כדאיתא בפסחים (פו, א). ואף לר' יהודה שנאכל בשתי חבורות, **לא חייבו שהנשים יאכלו בחבורה אחרת**".

• בגמרא בפסחים (צא, א) ביארו את דברי המשנה "אין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים", שאין הכוונה לחבורה של נשים בפני עצמן ועבדים בפני עצמם, אלא הכוונה לחבורה של כולם ביחד "נשים ועבדים וקטנים". וכתב האגרות משה: "משמע **שנשים עם אנשים ישראלים מותר**, ולמה דהיה סבור ר'

חיוב מחיצה בחתונות

עוקבא בר חנינא לא עבדינן לנשים לבדן אלא **דוקא עם אנשים**. חזין שגם לר' יהודה דאיירי אליביה **רשאים לאכול בחבורה אחת שהוא בלא מחיצה**. כלומר, בגמרא נאסר על נשים לעשות חבורה רק עם עבדים וקטנים, משמע שעם אנשים שהם לא עבדים וקטנים אין כל בעיה, ואף ללא מחיצה.

• במשנה בפסחים (פו, א) מבואר כי "שתי חבורות שהיו אוכלים בבית אחד, אלו הופכים את פניהם הילך ואוכלים, ואלו הופכים את פניהם הילך ואוכלים". ופירש רש"י: "אינם צריכים להסב אלו כנגד אלו להיות נראים כחבורה אחת, אלא רשאים להפוך פניהם אלו אילך ואלו אילך, ואפילו נראים כשתי חבורות לא איכפת לן, כדילף בגמרא שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות". ומסיימת המשנה: **"והכלה הופכת את פניה ואוכלת"**. ופירש רש"י, שהכלה "שהיא בושה, רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול, כדאמרן פסח נאכל בשתי חבורות". ולמד מכאן האגרות משה: "שהיא בושה לאכול **לעיני האנשים** שמסתכלין בה, שאין שייך בפני אביה ואחיה אלא בפני **אנשים אחרים**, אם כן מפורש שלא היה מחיצה ביניהם".

מכל האמור לעיל למד האגרות משה כי **"במקום קיבוץ לדברי הרשות, ואף בחתונות, מסופקני אם יש איסור זה באופן שליכא חשש יחוד. ויותר נוטה שליכא לאיסור זה. אבל בבית הכנסת ובשעת התפילה הוא איסור ברור ומדאורייתא, וצריך שתהיה מחיצה של י"ח טפחים ביניהם, או הנשים למעלה והגברים למטה"**.

רבי משה חזר על פסיקתו שאין חיוב להפריד בין גברים ונשים במחיצה במקומות "פרטיים", ובכלל זה בחתונות, בתשובה נוספת (יו"ד ח"ד סי' כד אות ג) "בקשר להצטרפות למחיצה בחתונה, ידוע שהסברתי בספרי אגרות משה או"ח (ח"א סימן מא ד"ה ובמקום קיבוץ) שהחיוב למחיצה יש רק לדבר שפתוח **לרבים, וחתונה נחשב כדבר פרטי**".

אולם דברי האגרות משה לכאורה אינם מובנים, מדוע חתונה מוגדרת "דבר פרטי", והרי חתונה היא בדרך כלל מקום "קיבוץ" של **רבים**. ובהסבר דבריו אמר לי ידידי רבי נחום סואר, ראש כולל בישיבה דלוס אנג'לס, שלחתונה בדרך כלל **מזמינים** את האורחים. ולכן למרות שנכחים בה **רבים**, אין זה אלא מקום "פרטי", כי לא נכחים בה אלא מוזמנים בלבד.

חיוב מחיצה בבית אבל ובשיעורי תורה לרבים

ו. ממוצא הדברים שנתבאר, השיב האגרות משה (או"ח ח"ה סי' יב) לשאלה האם יש צורך בהפרדה ובמחיצה בבית האבל: "ונראה שלדינא הנשים בבית אבל צריכות ללכת לחדר אחר. והטעם דבית אבל הוי **מקום שפתוח לרבים, שצריך בו מדינא תמיד הפרדה** בין הנשים לאנשים, וכל שכן בשעת תפילה, כמבואר בתשובתי באגרות משה (או"ח ח"א סימנים לט-מא). אבל אם למעשה הנשים אינן מסכימות לעזוב את החדר, נחשב זה לאקראי, ואין להמנע מלהתפלל מחמת זה. **אבל בבית חתן מדינא אין צורך במחיצה, שאינו פתוח לרבים**, אלא רק לבני המשפחה. לכן די בכך שילכו האנשים המתפללים לזוית אחת שיוכלו לכון שם, ושם יתפללו".

והדברים מבוארים היטב לפי האמור לעיל, שלבית האבל באים רבים **ללא הזמנה**, ולכן זהו מקום שפתוח לרבים, שצריך שתהיה בו הפרדה. מה שאין כן בית חתן, הוא מקום אליו באים רק בהזמנה, ולכן זה מקום "פרטי" שאינו מוגדר כמקום "קיבוץ" לרבים, ואין צורך להפריד בין הגברים לנשים במחיצה.

בתקופה מאוחרת יותר, התיר רבי משה "דרשה באולם ללא מחיצה כדי לקרב רחוקים" (אגרות משה או"ח ח"ה סימן יא), וכתב בתוך דבריו: "ואע"פ שלדינא צריך שתהיה מחיצה, כיון **שההזמנה לכלל הציבור ולא לאנשים פרטיים**, מכל מקום כיון שאין אפשרות אחרת [ויש חשש שיסרבו לבוא אם נצריכם

חיוב מחיצה בחתונות

להיות נפרדים ע"י מחיצה], אין למנוע מלהשפיע עליהן כדי לקרבם לתורה ולמצוות מחמת חסרון מחיצה, אם אך אין זה בשעת התפילה". גם תשובה זו מבוארת היטב על פי החילוק המבואר בדברי האגרות משה בין מקום "פרטי" אליו באים בהזמנה, שאין בו חיוב הפרדה במחיצה בין נשים לגברים, לבין מקום "ציבורי" שיש חיוב מהתורה להפריד במחיצה בין נשים וגברים. ולכן מעיקר הדין היה צריך לחייב להפריד בין גברים לנשים במחיצה בשעת מסירת שיעור תורה באולם אליו מוזמן **כלל הציבור**, שהוא מקום "ציבורי". ורק במקום שאין אפשרות להשפיע ולקרב את אחינו בני ישראל לאביהם שבשמים, התיירו למסור את השיעור גם ללא מחיצה, ובלבד שישבו במקומות נפרדים זה מזה, וכמו כן שזה לא יהיה בשעת התפילה, שאז חיוב ההפרדה במחיצה מהתורה, ואין להקל בזה.

יחידים ובדבר "אקראי" אין צורך במחיצה

ז. בביאור שיטתו של האגרות משה, כתב רבי ברוך אבערלאנדער, אב"ד ורב דקהילה חברה ש"ס ליובאוויטש, בודאפעסט, בקובץ הערות וביאורים (תתע"א עמ' 38) "אינו מובן למה קיבוץ לדברי רשות אינו נקרא קיבוץ [ואין צורך במחיצה]. ובדוחק יש לומר, שכיוון שלא התאספו אלא לדבר הרשות, אין כוונתם המשותפת מצרפת אותם, ונשארים בגדר של יחידים שאינם חייבים במחיצה".

ובהמשך דבריו, הוסיף הרב אוברלנדר וביאר את שיטתו של האגרות משה, על פי תשובה נוספת של האגרות משה (או"ח ח"ה סי' יב ס"ב), שם נשאל "האם צריך מחיצה לחצוץ רק בפני אשה אחת או שתיים". והביא את דברי הגמרא בקידושין (נב, ב) שאמרו שם שיתכן אשה שדחקה ונכנסה לעזרה. ובתוספות שם (ד"ה וכי אשה) "דלא אשכחן בשום דוכתא דנשים אסורות ליכנס בעזרה", והיינו שמותר לאשה להכנס לעזרה גם בלא דוחק. ומוכח שאין חיוב מחיצה להפסיק לפני כמה נשים בלבד".

האגרות משה כתב: "וצריך לבאר עד כמה נשים אין צריך מחיצה, כגון: בבית אבל, או בבית מדרש שמתפללים שם בימי חול ובמנחה בשבת, שאין שם מחיצה, האם מותר להניח שכמה נשים יכנסו וישבו בסוף החדר. והנה בכל הדורות נהגו שלפעמים היתה נכנסת אשה ענייה לבית המדרש לקבל צדקה, או אבלה לומר קדיש, וההלכה למעשה בעניין זה צריכה עיון ותלויה בהרבה עניינים. ומכל מקום נראה **שבבית מדרש** שבכל שבת תרצה אפילו **אשה אחת** לבוא למנחה **בקביעות**, שאין להקל להתפלל בלא מחיצה, ורק **באקראי אפשר להתיר**. ואפשר **להתיר, באקראי, רק עד שתי נשים ולא יותר**. והנה יש ראייה, כעין שהזכרת, שלדינא אפשר להניח לאשה אחת להכנס לבית המדרש, מן הדין בשולחן ערוך (או"ח סי' רפב סע' ג) דאשה עולה למנין שבעה קרואים".

ומדבריו למד הרב אוברלנדר ש"עיקר ההיתר הוא כיון שזה **נחשב לדבר שבאקראי**, ועוד הוסיף [האגרות משה] לחדש ולומר שאפילו בקיבוץ לדבר מצוה אם הוא דבר שבאקראי, כמו "אשה עניה לבית המדרש או לקבל צדקה, או אבלה לומר קדיש", הרי זה מותר גם בלי מחיצה, כיון שזה **אינו דבר קבוע**. וגם עצם העובדה שהיא לבד, מוסיף באקראיותו של הדבר. ועל פי זה יובן יותר למה נטה האגרות משה להתיר **במקום קיבוץ לדברי הרשות**, שנתקשנו למה עובדת היותו דבר שברשות מוריד מחיוב המחיצה. ועל פי הנ"ל יש לומר שכל **קיבוץ שאינו אלא לדבר הרשות** אינו נחשב אלא **דבר שבאקראי**".

מחיצה בשעת מעמד החופה

ח. והנה גם המחמירים לחייב מחיצה בחתונות [דבריהם יובאו להלן] אינם מקפידים על מחיצה בשעת מעמד החופה. וכפי שפסק בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סי' י' אות ט) בנדון עריכת חופות בבית הכנסת "שצריכים להזהר לבל ישבו אנשים ונשים בערבוביא, אלא **ייחדו מקום לגברים לבד**, ולנשים

חיוב מחיצה בחתונות

לבד. ובודאי שבעריכת החופה שמתקבצים קהל גדול קרובים ורחוקים, אין להסב אנשים ונשים ביחד, אלא כל אחד לחוד". ובסיום דבריו הוסיף: "כלל העולה, שאם הנשים באות בבגדי צניעות ושומרות על קדושת המקום כדת, וגם יושבות מן הצד בלי שום ערבוביא עם גברים, שפיר דמי להקל לעשות חופות בבית הכנסת. אבל אם חסר מן התנאים הנ"ל, אין להקל". ובאמת לא מובן מדוע המחייבים מחיצה בזמן הסעודה בחתונה, אינם מקפידים בדבר בשעת החופה.

וביאר הרב אוברלנדר על פי הסברו, שאין צורך במחיצה בכל דבר הנחשב "אקראי", שמכיון "שלפי מנהגינו (על פי הרמ"א אבן העזר סי' סא סע' א) עושים את החופה בדרך כלל ברחוב תחת כיפת השמיים, אם כן הרי זה נחשב כקיבוץ אקראי שאינו חייב במחיצה".

אולם בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן קמז) כתב: "מה שנהגו לסדר קידושין תחת החופה מקום אנשים ונשים יחד, ולא חששו. לפי ענ"ד סמכו בזה על דברי הלבוש [יובא להלן אות יג] שכתב, כיון דעכשיו כל כך רגילים אנשים בין הנשים, לא משגחין בהו. אבל מה ששמע בשם גדול אחד שאמר הטעם משום דלא הוי רק באקראי בעלמא, לא אאמין כי מגדול שמע כן, דוודאי לא נראה לחלק בהכי. והרי גם בברית מילה אסרו לאשה שתיכנס בין האנשים, והתם נמי לא הוי אלא אקראי בעלמא ורגעים ממש, וכמה שצווחו רבותינו על זה ובדוחק התירו ל"הקוטר" להכניס התינוק כידוע".

ידידי הרב נחום סואר ביאר את שיטתו של האגרות משה באופן נוסף, על פי מה שנפסק בשו"ע בהלכות שבת (או"ח סימן שטו סע' א) "אסור לעשות אהל בשבת ויום טוב, אפילו הוא עראי וכו', ואין מחיצה אסורה אלא אם כן נעשית להתיר סוכה או להתיר טלטול", וכתב הרמ"א "אבל מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא, שרי". וכתב המשנה ברורה (ס"ק ה) "להפסיק בין אנשים לנשים כששומעים הדרשה". ויתכן שמהלכה זו למד האגרות משה שכל ענין המחיצה בין גברים ונשים הוא "לצניעות בעלמא".

• • •

חיוב ההפרדה במחיצה כדי למנוע מגברים להסתכל בנשים

ט. בראש החולקים על האגרות משה, עמד האדמו"ר רבי יואל מסאטמר, שתמה בשו"ת דברי יואל (ח"א או"ח סימן י), היאך התיר רבי משה להסתפק בבית הכנסת במחיצה בגובה י"ח טפחים "מה יועיל לזה המחיצה שעד אחר הכתפיים, אם הראשים והצורות מגולות, הלוא יכולים להרבות בדברים ושחוק וקלות ראש, והמחיצה שבין הגופים אינה כלום, כי הכל בתר רישא גרירי, שמשם בה הקלות ראש והשיחה של הבל ואיסור, והיאך אפשר להתיר באיסור דאורייתא על סמך סברא בעלמא".

האדמו"ר מסאטמר שלל גם את מה שקבע האגרות משה, שחיוב ההפרדה במחיצה נועד למנוע קלות ראש בלבד, כי "ברמב"ם בפירוש המשניות מבואר בפירוש שעשו מקום הנשים למעלה, כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים. ומה שכתב שם להעמיס בדבריו, שאין כוונתו לחוש להסתכלות אלא להסתכלות כזאת שיכולה להביא לידי שיחה וקלות ראש, זה ודאי אי אפשר להעמיס כלל בדברי הרמב"ם, שהרי אין שם שום רמז ורמיזה בדברי הרמב"ם משיחה וקלות ראש, נמצא שכל הטעם שחשו חכמינו ז"ל בזה חסר לגמרי בדברי הרמב"ם, כי לא הזכיר אלא טעם ההסתכלות בלבד, שזה אינו אמת לפי דבריו, שאף כשהיו הנשים למעלה, יכלו האנשים להסתכל. וכן מוכח מדברי התוספות יו"ט (סוכה פ"ה מ"ב) שכתב ואמנם הסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש, ועוד משום קישוי לדעת ושמה יראה קרי".

מתוך כך נקט האדמו"ר מסאטמר, כי מאחר וחיוב ההפרדה במחיצה נועד למנוע מגברים מלהסתכל על נשים, ודאי שאין די במחיצה בגובה י"ח טפחים, שדרכה עדיין ניתן להסתכל על הנשים, אלא

חיוב מחיצה בחתונות

צריך מחיצה שתמנע כליל את האפשרות שגברים יראו נשים. וכמו כן, גם בחתונות חובה להפריד בין גברים ונשים במחיצה, כדי למנוע מהגברים מלהסתכל על נשים.

י. את הראיות שהביא האגרות משה מאכילת קרבן פסח שהיתה ללא מחיצה, דחה רבי אברהם ויינפלד מירושלים, בשו"ת לב אברהם (ח"א סי' קלה) משום ש"אם יושבים בנפרד בהפסק שטח ביניהם אף בלא מחיצה, אינו איסור החלטי רק לפי המקום, אם יש חשש הרהור וקלות ראש. ממילא כאן באכילת פסח הלא אף לרבי שמעון דאסור לעשות מחיצה ביניהם, אבל יכולים להושיב האנשים והנשים בנפרד והפסק מקום ביניהם, באופן שלא יהיה חשש עבירה, דהא איסור זה השני אינו החלטי אלא לפי הנסיבות". כלומר, אין הוכחה ממה שישבו אנשים ונשים באותו חדר בשעת אכילת קרבן פסח, שאין חיוב להפריד ביניהם במחיצה. כי יתכן שמדובר שישבו בקבוצות נפרדות בהפסק ניכר וגדול ביניהם, ובאופן שכזה אין צורך גם במחיצה.

גם את הראיה של האגרות משה מכך שהכלה יושבת בסמוך לאנשים אחרים ללא מחיצה, דחה הלב אברהם "דשפיר יש לומר שהיא בושה בפני קרובים, כאלה שלענין איסור תערובת נחשבים גייסי". כלומר, **כאשר יושבים בני משפחה אחת ביחד, ודאי אין כל איסור בדבר**, ואין זו "תערובת" בין נשים וגברים, שיש בה חשש קלות ראש וחיוב להפריד בין הנשים והגברים במחיצה. וזאת משום שעל זה נאמר "לבו גס בה", דהיינו שבדברים שאדם מכיר ורגיל, אין חשש להרהור עבירה [וכפי שגם פסק למעשה רבי שלום משאש, רבה של ירושלים בשו"ת שמש ומגן (ח"ג סימן סו אות ה) "על פי רוב, יושבים איש ואשתו וקרוביהם על שלחן אחד, ואיני רואה בזה שום חומרא. אבל למי שמתחסד עם קונו, או שרואה עצמו שאי אפשר להתגבר על עצמו בראיות אסורות, צריך להחמיר בזה"].

ולכן יש לומר שבכל המקורות שהביא האגרות משה לאכילת קרבן פסח ב"תערובת" נשים וגברים ללא מחיצה, מדובר בבני משפחה אחת "שלענין איסור תערובת נחשבים גייסי" [מלשון "גס בה" ומכיר]. ואף על פי כן בהחלט יתכן שהכלה מתביישת לאכול בפני חלק מקרוביה, ולכן "הפכה פניה". וכפי שהסביר רבי יצחק רצאבי, מפוסקי יהדות תימן (קובץ שערי יצחק, אדר תש"ע עמ' צא) "אינני מבין את ראיות האגרות משה, וכי לא יכול להיות שמדובר בקרובי משפחה, עשר או עשרים אנשים מאותה משפחה גברים ונשים, וק"ו בזמנם שהיו נושאים שתי נשים או שלוש, והמשפחה גדולה מאד. וגם הראיה מדין כלה שהופכת פניה, גם אם זה דוד, וכי היא לא מתביישת מהדוד".

תערובת בין נשים וגברים - "איסור בעצם"

יא. בהמשך דבריו, קבע הלב אברהם, כי בחיוב ההפרדה בין נשים וגברים יש ב' דינים:

[א] איסור להיות יחד בתערובת אנשים ונשים ממש - "זה האיסור היה מקובל לחז"ל הלכה למשה מסיני, וזכריה אסמכה אקרא, וזה **איסור עצמי ולא גדר עבירה**. ועל כן אף לעתיד כשיושחט היצר הרע, האיסור במקומו יעמוד. אבל איסור זה אינו אלא אם הם **יחד ממש**, אבל אם האנשים עומדים מצד אחד והנשים מצד אחר, אף שאין מחיצה ביניהם, אלא איזה שטח פנוי שיהיה נקרא אנשים לבד ונשים לבד, כבר יצאו מידי איסור זה".

[ב] איסור להימצא במקום אחד ללא מחיצה כשיש חשש שיבואו לידי עבירה - "היינו **אף אם אינם מעורבים**, אי חזינן **דבאים לידי עבירה**, שהוא בין הסתכלות והרהור, בין שחוק וקלות ראש, יש חיוב לעשות תיקון למנוע זה. ודין זה אינו **איסור עצמי**, אלא **גדר לעבירה**. ודין זה ילפינן בגמרא מדין הראשון בק"ו, דאם בשעת הספד ואין יצר הרע שולט אמרה תורה להבדיל, בשעת שמחה ויצר הרע שולט, על אחת כמה וכמה".

חיוב מחיצה בחתונות

ומבואר בדבריו שאם יש חשש שיבואו לידי עבירה - בין בהסתכלות ובהרהור, בין שחוק וקלות ראש, יש חיוב **מדאורייתא** לעשות תיקון למנוע זאת באמצעות מחיצה, אפילו אם הנשים והגברים אינם מעורבים זה בזה ממש, אלא רק נמצאים במקום אחד שיש חשש שיבואו לידי עבירה. ולפיכך, הצורך במחיצה להפריד בין גברים ונשים אינו רק **בבית המקדש** או **בבית כנסת בשעת התפילה**, אלא **בכל מקום של קיבוץ גברים ונשים שיש חשש שיבואו לידי עבירה**.

והוא מוכיח זאת מדברי הגמרא בקידושין [לעיל אות ב] שאב"י ורבא בנו **מחיצה** במקום **קבוצת אנשים ונשים** או **לדרשה** או **לחופה** - שגם בקיבוץ לדבר **הרשות** נהגו להפריד בין נשים וגברים במחיצה. ומפורש כן בדברי ספר הפרדס המיוחס לרש"י (עמ' עב) "אסור להתערב הנשים עם אנשים, **בין בסעודה בין במחול, בין בכל ענין**" - ומפורש בדברי רש"י "שמהגמרא בסוכה לומדים **בין במקום מצוה ובין במקום הרשות**", ודברי האגרות משה צע"ג.

ובשל כך הכריע הרב ויינפלד, כי "**להשתתף בסעודה שאנשים ונשים יושבים יחד במעורב**" [דהיינו סביב שולחן אחד], הוא **איסור דאורייתא** לכל הדעות. ואף בצדיק גמור הבטוח בנפשו שלא יבוא לידי עבירה, מכל מקום הוא **איסור בעצם**."

הרב ויינפלד הוסיף וכתב שיש לאסור אפילו ישיבה של אנשים בלבד בשולחן נפרד, כאשר שאר הנוכחים יושבים בתערובת: "אף אם מסדרים גם שולחן מיוחד לצורך האנשים יראי ה' שאינם רוצים לישוב בתערובת, ואף אם שולחן זה הוא בפינה שבאמת אין שום חשש, וגם יש הפסק והבדל ביניהם לבין הנשים ע"י אנשים אחרים החוצצים בינם לבין הנשים, מכל מקום מאחר **שיתר המסובין עוברים על איסור דאורייתא, אסור ליראי ה' להשתתף שם**, דכיון שבאמת חל עליהם חובת תוכחה ומחאה נגד העוברים, בודאי שאסור לילך לשם, שזה נראה כהסכמה על דבר עבירה". ורק "אם מסדרים את מקומות הישיבה באופן שהאנשים יושבים מצד אחד של האולם והנשים מצד שני, ויש הפסק מקום ביניהם [ללא מחיצה], יש להקל לשבת שם בדוחק גדול לצורך מצוה ולמען השלום.

• • •

ברכת "שהשמחה במעונו" במקום תערובת נשים וגברים

יב. בישיבה "מעורבת" בשמחת נישואין ובשבע ברכות יש נדון הלכתי נוסף - האם אומרים בשעת הזימון "**נְבָרָה אֱלֵקֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוֹ**".

בספר חסידים (סימן שצג) כתב: "כתיב (דברי הימים א טז, כז) הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עַל וְחֲדָהּ בְּמַקְוֹ, לִכְךָ אֹמֵר שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוֹ. לִכְךָ פֶּסוּק שִׁישׁ בּוֹ רֵמֵז הַשֵּׁם אֹמֵר בְּשֵׁמִים וּבֶאֱרֶץ, כְּגוֹן (שם פסוק לא) יִשְׁמְחוּ הַשָּׂמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ, ראשי תיבות השם של ארבע אותיות, כשיש גילה בארץ ברעדה אז שמחה בשמים לפניו. כל המברך "שהשמחה במעונו" צריך לחקור אם קיימו וגילו ברעדה, אם רעדה במקום גילה. אבל אם לוקח אדם אשה שאינה הגונה או היא לוקחת איש שאינו הגון, או שניהם אינם הגונים, או אין תרבות שם וניבול פה ביניהם, או **נשים יושבות בין האנשים** שהרהורים שם, **לא יתכן לברך שהשמחה במעונו**. ועל אלה וכיוצא בהם נאמר (ירמיה טו, יז) **לֹא יִשְׁכְּתִי בְּסוֹד מְשַׁחֲקִים**, וכתיב (ישעיה כח, ח) **כִּי כָל שְׁלֵחֹנוֹת מְלָאוּ קִיָּא צָאָה בְּלִי מְקוֹם**. כל מצוה הבאה עבירה על ידה, מוטב שלא יעשה המצוה, כמו מצוה לשמח החתן ואם יש פריצים ויודע שבלא פריצות לא יהיה, או אינו יכול להיות בלא הרהור, או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם."

וכן הביא דבר זה בספר המנהגים לרבנו יצחק אייזיק טירנא, מרבותינו הראשונים (הגהות המנהגים דיני יוצרות והפטורות אות יד), "מצאתי בספר חסידים **כל מקום שהאנשים ונשים רואין זה את זה כגון בסעודת נישואין אין לברך "שהשמחה במעונו"**, לפי שאין שמחה לפני הקב"ה כשיש בו הרהורי עבירה."

חיוב מחיצה בחתונות

ועל פי דבריו כתב הב"ח (אבן העזר סימן סב ס"ק יב) לבאר את המנהג שנהגו בקראקא שלא לברך **"שהשמחה במעונו"** בסעודה שעושים בליל ב' [של אחר הנישואין] "לפי שסעודה זאת קטנה היא, ומושיבים האנשים והנשים ביחד בחדר אחד, וכתב במנהגים שאין מברכים שהשמחה במעונו היכא דאיכא חששא דהרהור עבירה. ולפי זה ודאי היכא דאין שם אלא אנשים במסיבה, צריך לברך שהשמחה במעונו".

דברי הב"ח הובאו להלכה בבית שמואל (אבן העזר סי' סב ס"ק יא) "כתב הב"ח, **כשאנשים ונשים בחדר אחד** אין אומרים שהשמחה במעונו, דאין שמחה כשהיצר הרע שולט" [ומהר"י אסאד כתב בשו"ת יהודה יעלה (סימן מה) שמטעם זה "נוהגים שהנשים מברכות ברכת המזון לעצמן קצת קודם האנשים, והנשים הולכות עם הכלה לחדר אחר", כדי שלא יהיו עם האנשים בשעה שהאנשים מברכים את ברכת המזון, על מנת שיוכלו לומר "שהשמחה במעונו"]].

ברכת "שהשמחה במעונו" בזמנינו - שהנשים מצויות בין האנשים

יג. הלבוש (או"ח מנהגים סעיף לו) כתב: "אמרו בספר חסידים, כל מקום שאנשים ונשים רואים זה את זה, כגון **בסעודת נישואין**, אין לברך שהשמחה במעונו, לפי שאין שמחה לפני הקב"ה כשיש בו הרהורי עבירה, עד כאן. **ואין נזהרים בזה עכשיו**, ואפשר משום **דעכשיו מורגלות הנשים בין האנשים**, ואין כאן הרהורי עבירה על כך, דדמיין עלן כקאקי חיוורא מתוך רוב הרגלן בינינו, וכיון דדשו דשו". כוונת הלבוש לדברי הגמרא במסכת ברכות (כ, ב) שרבי גידל היה יושב בפתח שערי בית הטבילה של הנשים כדי לפסוק להן בהלכות טבילה, וכששאלוהו רבן כיצד אינו חושש להיכשל בהרהורי עבירה, השיב להן כי הנשים דומות בעיניו כ"קאקי חיוורי", דהיינו "אוזנים לבנות", ולכן אינו חושש כלל להרהורי עבירה.

ומכאן למד הלבוש, שבזמן הזה, שהנשים מצויות בין הנשים, זו סיבה להקל בחשש שיהרהר הרהורי עבירה כשיושב בסעודת נישואין בסמוך לנשים, וכפי שביאר את דברי הלבוש האדמו"ר רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב [הבני יששכר], בספרו דרך פקודיך (מצות ל"ה אות ח) "בעת שהיו קרן ישראל על מכוננו והיתה הפרנסה מצויה, לא היו רואים שום אשה בחוץ, כי לא היו עוסקות במשא ומתן, ואם כן כאשר הזדמן לאדם לראות איזה אשה, היה חידוש ונפל ההרהור במחשבה ובלב. משא"כ עתה בכבוד הגלות וקושי הפרנסה, הנשים עוסקות במשא ומתן, אין כאן חידוש בראיית נשים, **כי הוא דבר המורגל** ולא יתפעל האדם כל כך בהרהור".

ועל פי זה ביאר בספר דרך פקודיך היאך דברי חז"ל (אבות פ"א מ"ה) "אל תרבה שיחה עם האשה", תואמים את המציאות "שבעלי תורה ויראת ה' אינם נזהרים בזה לשקול בפלס הדיבורים שמדבר עם האשה", כי גם בדיבור עם נשים בזמן הזה "יש לומר שלא יתפעל האדם במרבית הדיבור לבא לידי הרהור מחמת ההרגל המצוי".

ברכת "שהשמחה במעונו" בישיבה בשולחנות נפרדים ללא מחיצה

יד. אמנם עדיין יש לעיין, האם האיסור לברך "שהשמחה במעונו" הוא דווקא כשגברים ונשים יושבים **ביחד** באותו שולחן זה לצד זה, אך כשיושבים גברים ונשים בשולחנות נפרדים, מותר לברך. או שאין לברך גם בחדר אחד שבו נמצאים גברים ונשים ביחד ללא מחיצה או הפסק ביניהם.

הרב יהודה הרצל הנקין דייק בשו"ת בני בנים (ח"א סימן לה) מדברי הב"ח שכתב שאין לברך כאשר **"האנשים והנשים יושבים יחד בחדר אחד"**, שאין לברך דווקא כאשר **יושבים באותם שולחנות**. וכן

חיוב מחיצה בחתונות

נראה מדברי הספר חסידים שכתב **"שנשים יושבות בין האנשים"**, שיש "תערובת" בין גברים נשים וגברים **באותם שולחנות**. משמע, שאם הגברים והנשים יושבים בשולחנות נפרדים, מותר לברך.

אולם מדברי הב"ש (שם ס"ק יא) שהעתיק את לשון הב"ח וכתב "כשאנשים ונשים **בחדר אחד**", והשמיט את המלה "יחד", נראה שאסר **אפילו כשיושבים בשולחנות נפרדים** בחדר אחד. וכן כתב בקיצור שו"ע (סימן קמט סעיף א): "צריכים להיזהר שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד, שאם אוכלים אנשים ונשים **בחדר אחד**, אין אומרים שהשמחה במעונו, כי אין שמחה כשיצר הרע שולט".

• • •

הכרעת הפוסקים

טו. לעיל נתבארו בהרחבה דברי האגרות משה, שכתב שאין חיוב מחיצה בין גברים ונשים בחתונה שהיא "קיבוץ לדבר רשות", ומוגדרת כ"דבר פרטי".

עם זאת, בספר את צנועים חכמה (ח"ב עמ' תקיט) כתב כי האגרות משה אכן לא חייב מחיצה בחתונה "אך לא מפורש שיכולים להיות **בתערובת המינים**", ועדיין ניתן לומר כי גם אם מחיצה שהיא הפרדה מוחלטת לא היתה, **אך היו נפרדים ויושבים במקומות מסויימים**, גברים לחוד ונשים לחוד, וכן מדוייק בלשונו".

ולפי דבריו, האגרות משה התיר לא להעמיד מחיצה בחתונה רק כאשר גברים ונשים יושבים בשולחנות נפרדים, גברים לחוד ונשים לחוד. אבל ישיבה של גברים ונשים ב"תערובת", גברים לצד נשים באותו שולחן, לא התיר רבי משה מעולם.

וכן נראה שנקט להלכה רבי יחיאל יעקב וינברג, בשו"ת שרידי אש (במהדורה חדשה, ח"א אבן העזר סימן עז) "רק בבית הכנסת יש תקנה קדומה לעשות מחיצות גבוהות, שלא יוכלו להסתכל, משום תפילה וקריאת שמע שאסור מטעם ערווה, כמבואר בברכות (כד, א) שטפח מגולה, וכן שער באשה ערווה. אבל **באסיפות של רשות**, כגון בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאומים ודרשות, **לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות**, ורק **מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה**. ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי (שבת פ"ג סימן שיא) שכתב כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת. משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה, ולא דווקא בשעת התפילה וקריאת שמע. ונראה שזו **מידת חסידות** ולא מצד הדין. ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה, והנח לישראל וכו'".

ואילו הרב גורן, במאמרו בקובץ תחומין (חלק כו עמ' 237) הוסיף והתיר ישיבה של כל משפחה ומשפחה לעצמה בכל סעודת מצוה, כשבשולחן ה"משפחתי" יושבים כל בני המשפחה, גברים נשים וטף. וביסס את ההיתר על דברי הלבוש [לעיל **אות יג**], כדבריו: "נמצינו למדים מבעל הלבוש, שגם בימיו, דהיינו לפני ארבע מאות שנה, לא נהגו להפריד בשמחות בין גברים לנשים אלא ישבו כולם באולם אחד וראו אלו את אלו, ולא נמנעו מלברך גם את ברכת "שהשמחה במעונו" כשהם ביחד. אם גאון הפוסקים מוהר"ר מרדכי יפה זצ"ל, בעל הלבושים, מלמד היתר למנהג שבימיו להסב ביחד גברים ונשים בשמחת מצוה, ואפילו מברכים "שהשמחה במעונו", ואינו חושש להרהורי עבירה ולא ליצר הרע - מה לנו להלין על עצמינו ולהחמיר יותר מאשר בדורו של בעל הלבושים. לכן יש לסמוך על הב"ח [שהתיר להושיב בשמחה של מצוה גברים ונשים ללא הפרדה של מחיצה ביניהם, ולא אסר אלא לברך "שהשמחה במעונו] ועל הלבוש, ולהושיב בשמחה באולם אחד, על כסאות נפרדים משפחות משפחות,

חיוב מחיצה בחתונות

גברים ונשיהם וילדיהם ללא הפרדה. אבל חסידים ואנשי מעשה, הנוהגים לא להושיב גברים ונשים בשמחות באולם אחד, או שנוהגים לעשות מחיצה ארעית המפרידה בין גברים לנשים, כדי שלא יסתכלו אלו על אלו, אין זה אלא ממידת חסידות. ולא נהגו כן בדורות ראשונים, לא בקראקא בדורו של הב"ח, ולא בדורו של הגאון מוהר"ר מרדכי יפה בעל הלבושים".

נמצא כי רבי מנשה קליין [לעיל **אות ח**] הסתמך על הלבוש לגבי **החופה** בלבד, ואילו הרב גורן הסתמך על הלבוש בכל **סעודת מצוה**. ודברי הרב גורן מדוייקים בלשון הלבוש [לעיל **אות יג**] שכתב את דבריו על **סעודת הנישואין** ולא על מעמד **החופה** בלבד.

דעות אלו סוכמו בדבריו של רבי נחום רבינוביץ, ראש ישיבת ברכת משה במעלה אדומים בספרו שיח נחום (אבן העזר סימן קיב) "בהונגריה בקהילות של החסידים החמירו מאד על ההפרדה בדורות האחרונים, עד כדי כך שאפילו בשבת לא הסבו אשת בעל הבית והבנות לשולחן אחד עם הגברים. אבל מאידך בליטא ובאשכנז היה המנהג שונה לגמרי, וכך כתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"ד סי' כ) בענין אם צריך מחיצה בחתונה להפריד בין גברים ונשים, שהחיוב למחיצה יש רק לדבר שפתוח לרבים, וחתונה נחשב כדבר פרטי. וכן זכיתי אני לראות את הגאון רבי משה פיינשטיין בחתונות ובשמחות משפחתיות, וכן שאר גדולים, ולא היתה שם מחיצה, שכך נהגו".

טז. לעומתם, כפי שהובא לעיל, האדמו"ר רבי יואל מסאטמר, ובשו"ת לב אברהם נקטו שיש חיוב להעמיד מחיצה המפרדת בין גברים ונשים בחתונה.

וכן פסק רבי מנשה קליין בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סי' רעג) "מבואר מפירוש הגמרא [בסוכה ובקידושין, לעיל **אות א-ב**] שיש **חיוב** להבדיל **במחיצה בין אנשים ונשים** במקום אבל וכ"ש במקום שמחה, ומקום שמחה לאו דוקא, אלא הוא הדין **לדרשה**, וכל שכן לחופה שהוא במקום שמחה. דבשמחה של מצוה נמי בעינן מחיצה להבדיל בין אנשים ונשים. ואביי ורבא אפילו בחופה עשו מחיצה של קנים [כמבואר בדברי הגמרא בקידושין, לעיל **אות ב**], וכל שכן בסעודה דאיכא שכרות והיתול וריקודים, ובפרט לישיב ולאכול בתערובות שהוא איסור גמור בשמחה, וכבר אמרו ז"ל גדולה לגימה שמקרבת".

וידידי הרב משה שטרנבוך בתשובות והנהגות (ח"ב סימן תרנא) כתב: "הנה הב"ח באבן העזר (סי' סב) מביא שאין לומר שהשמחה במעונו כשאנשים והנשים בחדר אחד, ובפרט בימינו שבעוונותינו הרבים מתלבשות בבגדים להתבלט שיסתכלו עליהן ומגרין היצר הרע ח"ו אזי האיסור כפול ומכופל. ולאחר חג הפסח וסוכות צמים שני חמישי ושני שמא נכשלין בתערובות, שבשמחת מצוה השטן מרקד יותר במבוקם אחר ומצוי שמחטיא בראיות והרהורים אסורים, **ולכן צריך ליזהר ביותר**". וסיים "וכאן (ביוהנסבורג) רובא דרובא דחתונות מעורבים ממש, ויושבים בשלחן אחד אנשים ונשים, ובעוונותינו הרבים רבנים משתתפים בחתונות, ומי שנמנע מלהשתתף מסתכלים עליו כקנאי ותמהוני, ולדעתי **המשתתפים עוברים בזה איסורים חמורים מאד ומחללים שם שמים ברבים**".

וכן מבואר בדברי רבי מרדכי גרוס, אב"ד חניכי הישיבות בבני ברק, שכתב בספרו אום אני חומה (סימן כד) "בדבר אשר אמר מעכ"ת להתיר סעודת נישואין בתערובת אנשים ונשים יחדיו. יש שכתבו דבמקום שנהגו להקל, הוא משום דברי הלבוש שכתב דלא נהגו ליזהר משום דהנשים מורגלות בזמן הזה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כל כך. אמנם האידנא לא שייכא דבר זה, כי באופן שלבושות בזמן שמחה ובפרט בחתונה לא הורגלנו בכך אף בזמן הזה, וכל שכן כשלבושים באופן פרוץ וצורתם בפריצות. ואף מקומות שהקילו בחו"ל בזה, היה זה כשהיו משפחות אחדות המכירים זה את זה, ובעה"כ גוונא סמכו על דברי הלבוש. ובשנת תרפ"ו חתמו על האיסור להיות במקום אחד בזמן החתונה

חיוב מחיצה בחתונות

אנשים ונשים, שלושים וארבע מגדולי ירושלים הכוללים בתוכם: בית דין צדק לעדת האשכנזים חסידים, בית דין צדק לעדת האשכנזים-פרושים, בית דין צדק לעדת התימנים, ובית דין צדק לעדת הספרדים, ומי אשר יאזור אומץ וחיילים יגבר לשנות מדעתם. ובדאי עדיפא לעשות השמחה במנין מצומצם אם אי אפשר להמלט מלעשות בתערובת, ויטב להם ברוחניות ובגשמיות".

ובתוך דבריו כתב: "ואשר תולים עצמם בגאון ישראל וקדשו בעל האגרות משה, אין אנו מאמינים שהתיר כזאת, ואף בכהאי גוונא שהתיר, בדאי היה משום סיבה מיוחדת שאין ללמוד הימנה במקום אחר".

• • •

סוף דבר: נחלקו פוסקי דורנו האם יש חיוב להפריד במחיצה בין גברים ונשים בחתונות.

בשו"ת דברי יואל, לב אברהם, תשובות והנהגות, משנה הלכות, אום אני חומה - כתבו שיש חיוב להפריד בין גברים ונשים באמצעות מחיצה.

אולם האגרות משה והשרידי אש כתבו, שאין חיוב להפריד בין גברים ונשים במחיצה מעיקר הדין אלא ממידת חסידות. ואכן, בספר פתיחת האגרות (סימן מא) כתב: "רב אלי קלרק העיד בשם רבי ראובן פיינשטיין [בנו של רבי משה] ורבי משה טנדלר [חתנו של רבי משה], שבכמה מחתונות בניו של רבי משה פיינשטיין, ישבו גברים ונשים ביחד באותו שולחן. אך יש להעיר מעיתון הצופה (כ' סיון תש"ס, הובא בספר את צנועים חכמה ח"ב עמ' תקיט) שהבהיר רבי ראובן פיינשטיין, שדברי אביו בתשובה מיירי רק לענין מחיצה, ואי אפשר ללמוד ממנה גם לענין ישיבה מעורבת, ובמקרה שיש ישיבה מעורבת וגם חלק יושבים נפרדים "בוודאי ישב אבי מורי ורבי צ"ל עם הנפרדים".

יש לציין, כי מצויות בידי תמונות מחתונה שבה ישבו רבי משה פיינשטיין ורבי יצחק הוטנר בשלחן ה"מזרח" לצד החתן, ובאותו השלחן ישבו גם הכלה ונשים נוספות, ללא מחיצה.

ומשיחה שערכתי עם בני משפחתו של רבי משה פיינשטיין, נתברר לי כי בחתונות בניו רבי דוד ורבי ראובן, ישבו באולם נשים וגברים ללא מחיצה [שהיתה רק בזמן הריקודים].

• • •

על הנושאים הנדונים בשיעור זה, העיר רבי **אברהם כהן**, ראש ישיבת נשמת ישראל, בית וגן, ירושלים:

יש נפק"מ אם מותר לעשות מחיצה בשבת בין אנשים לנשים, שיהיה זה תלוי אם הטעם הוא משום צניעות והסתכלות, כפי דעתו של האדמו"ר מסאטמר צ"ל, שאם זהו הטעם יהיה מותר לעשות בשבת, כדאיתא באו"ח סימן שט"ו סעיף א' ברמ"א "אבל מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא שרי", אבל לדעתו רבי משה פיינשטיין צ"ל, שהוא מדין מחיצה יהיה אסור לעשות בשבת כמו מחיצה המתרת בסוכה, וכדאיתא בשו"ע שם בדברי המחבר.

הצלחה בכל הענינים לטובה ולברכה ידיך מקדם הדו"ש תמיד

חיוב מחיצה בחתונות

אברהם כהן

• • •

על מכתב זה השבתי:

בס"ד, כ"א חשון תשע"ט

כבוד ידידי

הרה"ג רבי **אברהם כהן** שליט"א

ראש ישיבת נשמת ישראל, בית וגן, ירושלים

שלום וברכה

במכתבך רצית לדון האם מותר לעשות מחיצה בשבת בין אנשים לנשים, על פי מחלוקת האדמו"ר מסאטמר ורבי משה פיינשטיין. אולם לא זכיתי לרדת לעומק הדברים.

ולענ"ד בין לשיטת האדמו"ר מסאטמר שהטעם משום הסתכלות, ובין לשיטת הגרמ"פ שהטעם הוא משום שחוק וקלות ראש, עדיין שני הטעמים הם משום "צניעות", ולהרמ"א מחיצה שנעשית לצניעות בעלמא שרי.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

• • •

רבי **יוסף כרמל**, ראש מכון "ארץ חמדה", ירושלים, כתב:

ר' **צבי** היקר

שלום רב

למדתי בעיון את דבריך בנושא החיוב במחיצה. ההבדלים בין פוסקי הונגריה והליטאים גדול מאוד, כי גם מבחינת ההלכה הדבר תלוי באורחות החיים.

הגרז"נ גולדברג (חתנו של הגרש"ז אוירבך) סיפר לי שבחתונה שלו, לא הייתה מחיצה.

בברכת ישר כח

הרב **יוסף כרמל**

• • •

חיוב מחיצה בחתונות

על מכתב זה השבתי:

בס"ד, כ"א חשון תשע"ט

כבוד ידידי

הרב יוסף כרמל שליט"א

ראש מכון "ארץ חמדה", ירושלים

שלום וברכה

מה שהבאתם בשם הגרז"נ גולדברג הוא חידוש גדול, כאשר חותנו הגרש"ז אוירבך היה מבני ירושלים, ובמאמרי הזכרנו בשם הגאון רבי מרדכי גרוס, כי בשנת תרפ"ו חתמו 34 מגדולי ירושלים על איסור להיות בזמן החתונה גברים ונשים במקום אחד.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

...

רבי **יואל קטן**, מכון "שלמה אומן" בישיבת שעלבים, כתב:

בס"ד

שלו' שלו' ר' **צבי** שליט"א.

אחדשה"ט. ייש"כ על התשובה המעניינת שלך.

אמנם מן התמונה שצירפת אין שום ראייה. הרי זה לא דין ב'שולחן' שמעביר טומאה או מעביר פריצות וכד', זה דין בישיבה משותפת-משפחתית יחד של גברים ונשים שאינם מאותה משפחה, ודווקא בזה שולחן הכבוד אינו ראייה כלל - כי אין יושבים בו זה מול זה אלא לאורך, ומאי נפ"מ לרב הוטנר זצ"ל ששני מטרים משמאלו יושבת גברת ינקלביץ? היא לא יושבת מולו ולא יושבת לידו! הגע עצמך, אם היה בחתונה שולחן ארוך מאוד שבאמצעו יש מחיצה - וכי אפילו האדמו"ר מסטמאר זצ"ל היה אוסר לנשים לשבת בחציו שמעבר למחיצה בגלל שבחציו השני יושבים גברים?

האמת היא שהשאלה אחרת לגמרי, אלא שמפני שאינה מדידה ואינה כמיתה קשה לקבוע בה מסמרות: כפי שכתבת בצדק מקובל בבתים של יראים ושלמים [חוץ ממעט הונגרים ומעט חסידים] שגם כאשר יש בסעודה משפחתית אורחים שאינם מבני המשפחה יושבים כל בני המשפחה והאורחים יחד. היכן זה הופך מסעודה 'משפחתית' שבה אין מקפידים על הישיבה המשותפת לסעודה 'ציבורית'?

למשל, אמי ז"ל נהגה לערוך ביארצייט של אבי ז"ל סעודה משפחתית רק לצאצאיה ובני זוגם, ובשנים האחרונות כבר הגיעו לסעודה זו ב"ה כמאתיים נפש [ארבעה דורות] - זו סעודה משפחתית או ציבורית? ואכן נחלקו בני המשפחה בשאלה זו... ופה כבר יש לחלק בין אם הנשים מלובשות בצניעות או שלא כולן, ובין אם יושבים במקום במשך הסעודה או שמסתובבים ומתערבבים ממש, חילוקים דקים

חיוב מחיצה בחתונות

ובעיתים. הפתרון הקל שנקט הציבור החרדי והחרד"לי לבעיה הזו הוא להפריד תמיד, עם מחיצה, וזהו. אך גם לזה יש מחיר כידוע... ולפעמים גם פה ההלכה כבר הופכת פוליטית, וחבל.

ייש"כ. ואתה שלו' וביתך שלו', חורף בריא ומוצלח

הק' יואל

• • •

על מכתב זה השבתי:

בס"ד, כ"א מרחשון תשע"ט

כבוד ידידי

הרב יואל קטן שליט"א

מכון "שלמה אומן" בישיבת שעלבים

שלום וברכה

אומר את האמת, לא נתברר לי טעם החלוקה בין ישיבה אחד כנגד השני לישיבה אחד ליד השני, הלוא הנידון הוא כשיושבים בחתונה שהישיבה בה מעורבת, ומה לי אם יושבים אחד מול השני או אחד על יד השני.

בתמונה שצירפתי למאמר, בשלחן הכבוד ישובים גברים לצד נשותיהם שלא בהפרדה, אמנם אין כאן אשה בין שתי גברים וכן להיפך, אבל יש כאן ישיבה בתערובת גמורה, והרבנים הגאונים הנ"ל יושבים שם.

אגב, בימים האחרונים שלחו לי תמונה שבה נראה מקום עולה של תורה באמריקה הגאון רבי אהרן קוטלר ברקידה עם חתן, ובמרחק ראייה מהם בלא מחיצה רוקדות נשים. ואנן מה נענה אבתריה.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

• • •

הרב פרופ' יוסף ריבלין, בעמח"ס הירושה והצוואה במשפט העברי ומשנת הנחלות, בני ברק, כתב:

לידידי היקר והאהוב

הרה"ג ר' צבי יצ"ו

בוודאי הראיות שהבאת הן ראויות ואיני מתיימר להתייחס לעניין ההלכתי.

אבל יש לי תחושה קשה לקרוא את הדברים בתקופה זו, וייתכן שהדיון היה צריך להיספן בתוך כתיב בית המדרש.

חיוב מחיצה בחתונות

א. יצר הרע מתגבר מיום ליום ולא הרי אתמול ובוודאי שלשום כהרי היום.

ב. המדרון חלקלק והגבולות נפצים.

ג. המלחמה בחוץ על קדושת ההפרדה היא רבה והחומר משמש כבעירה בידי המתנגדים.

ד. העיון שלך כידוע מגיע לקהלים רבים ומגוונים והחשש רב שמא יעשה בהם שימוש לא ראוי.

ועוד ועוד.

החותם בבקשת מחילה בכבוד וביקר

יוסף ריבלין

• • •

על מכתב זה השבתי:

בס"ד כ"א חשון תשע"ט

כבוד ידידי

פרופ' הרב יוסף ריבלין שליט"א

בעמח"ס הירושה והצוואה במשפט העברי ומשנת הנחלות

בני ברק

שלום וברכה

במענה לדברך שהדיון בנושא זה "צריך להיספן בתוך כתלי בית המדרש", ברצוני להגיב:

אכן הדיון עדיין נשאר בין כתלי בית המדרש, כידוע שבימינו אפשר דרא ובית המדרש התרחב גם לרשת המקוונת. מאמר זה נשלח לתלמידי חכמים פוסקי הלכה ומרביצי תורה על מנת לחלוק ולהתדיין אתם על הנושא החשוב הזה שנוגע לחיי המעשה דבר יום ביומו. תורה היא וללמוד אנו צריכים.

שנית, בכל הזדמנות הנני מדגיש, שאיני מתיימר לפסוק הלכות, וממילא לא באתי לפסוק הלכות, אלא להצגת השיטות והמקורות בצורה בהירה, ולא עלי המלאכה לגמור.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

• • •

רבי ישראל פינחס טירנואר, ראש מוקד ה.ר.ב., כתב:

ב' מרחשון תשע"ט

חיוב מחיצה בחתונות

לכבוד ידידי עוז מזכה הרבים בקולמוס ובמעש

הרב **צבי רייזמן** שליט"א

אחדשה"ט

שוב זיכנו כב' בסיכום בהיר ומועיל בענין חיוב מחיצה ושיעור מחיצה, משורשי ההלכה ועד לדברי הפוסקים האחרונים, דבר דבור על אופניו. ברשותו אציין מספר מקורות שלענ"ד יועילו להשלמת היריעה:

סוג המחיצה

כתב החזון איש: "המחיצה שבעזרת נשים צריכה להיות באופן שאי אפשר לראות מעזרת ישראל לעזרת נשים, אבל אפשר לעשות את המחיצה מבגד מעשה חורי חורים דקים, באופן שאפשר לראות מעזרת נשים לעזרת ישראל. מחיצה זו היא חיוב מעיקר הדין, והסתכלות מעזרת ישראל לעזרת נשים הוא איסור גמור ואסור להתפלל בביהכ"נ שפרוץ בין ע"נ לע"י, והשומעים לעשות המחיצה כהלכתן יתברכו בכל טוב" (קובץ דברי סופרים ח"ב, עמ' ו').

יש לציין כי בעל הציץ אליעזר סבר כי מחיצה צריכה להיות בגובה איש (שו"ת ציץ אליעזר חלק כ' סי' ז').

מחיצה בשבע ברכות

סייעתא לדבריכם בענין הפרדה בשמחת ש"ב ניתן להביא מדברי בעל "שבט הלוי" (ח"ח סי' רפ"א) שאחר שמביא את הדעות השונות על מחיצה בזמננו, כותב: "...ובודאי צריך לעמוד ע"ז לכתחילה, וכשיש מחיצה בין אנשים לנשים בחדר אחד גבוה י' טפחים אפי' אפשר להסתכל למעלה מן המחיצה, מכ"מ אם באמת יושבים הם דרך צניעות ואי אפשר להם לתקן מחיצה גמורה כגובה איש י"ל דלכו"ע אפשר לברך שהשמחה במעונו, אע"פ שמחיצה כזאת לא אהני כמחיצה קבועה בין בהכ"נ של הנשים לאנשים".

כקאקי חיוורי?

האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל כתב כי חיוב גמור לערוך הפרדה בסעודת חתונה, ובהערה הוסיף: "ומה שכתוב בלבוש במנהגים סוף חלק או"ח דדמי' כקאקי חיוורי - בעוונותינו הרבים רואים אשר לעת עתה אין הדבר כך" (המכתב הארוך תורגם בשלמותו בספר שערי הלכה ומנהג, אה"ע עמ' קכ"ו).

כפרפרת ניתן להוסיף את המסופר בספר "ר' שלוימל"ה" (עמ' 19) על ר' שלמה קרליבך:

"בשנת תשט"ו בבקורו בברוקלין נכנס אצל הרבי (מליובאוויטש) לשיחת יחידות ושטח בפניו את בעייתו כי אם ידקדק עם הנוער קלה כחמורה אין הוא יכול לפלס אליהם דרכים, ואם הוא מפריד את הגברים לכאן והנשים לכאן הרי הוא בעיניהם כנטע זר, וכיצד יבוא עמהם בדברים של ידידות עמוקה ונבכי נפש. הרבי הביט בו בהתבוננות ארוכה - 'יש בעיות הלכתיות מסובכות', אמר, 'אם אינך יכול לשמור, בזאת נפרדו דרכינו, לך ועשה כפי הבנתך'. מיום זה והלאה נסתימה למעשה שליחותו החבדי"ת והוא היה לאיש של עצמו בלבד.

בכבוד רב ובידידות

ישראל פינחס טירנואר

• • •

חיוב מחיצה בחתונות

על מכתב זה השבתי:

בס"ד, כ"א חשון תשע"ט

כבוד ידידי

הרב ישראל טירנואר שליט"א

ראש מוקד ה.ר.ב.

שלום וברכה

הנני לשוב ולהכיר טובה למע"כ המעלה את מאמרי על שולחנו בקביעות, ועתה בענין חיוב מחיצה בבית כנסת ובשמחות נישואין. יישר כח מיוחד על המקורות להשלמת היריעה.

אכן שיטתו של האדמו"ר מליובאוויטש בענין זה ומה שנהג כפי שנהג עם ר' שלוימ'לה קרליבך צריכה לימוד, כפי ששיטתו היתה להחמיר גם בענין הליכה ללמוד באוניברסיטה, למרות שהוא עצמו היה בוגר אוניברסיטה.

עם זאת יש לחלק בין התכנסות לשם שירה ומחול של רשות, ובקל יכול לבוא לידי שחוק וקלות ראש, להתכנסות לשם מצות נישואין, עליה אמרו חז"ל שמצוה מגנא ומצללא בעידנא דעסיק בה.

כמו"כ ישר כחך על שיחת הטלפון בינינו, שהיתה מעניינת ומרתקת.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

• • •

רבי **יוסף וינברג**, עמנואל, כתב:

לכבוד

ידידי עוז הרב הגאון רב פעלים

הרב צבי רייזמן שליט"א

שלום וברכה

זיכני הקב"ה להיות נוכח בשיעורך בביתך בלוס אנג'לס ביום חמישי פרשת לך לך תשע"ט בנושא ישיבה מעורבת בין גברים ונשים בשמחות. ורציתי להעיר את תשומת לב מעלת כבודו שזכיתי לשמש בקודש את פוסק הדור מרן הרב אלישיב זצ"ל, וזכיתי ללוותו במשך ימי חיי בכמה וכמה אירועים ביניהם שמחות שערכו חשובי הדיינים בעה"ק ירושלים ת"ו.

זכורני מקרה מיוחד שליוותי את מרן פוסק הדור לשמחה משפחתית של הדיין הרב הגאון אליעזר גולדשמיט זצ"ל, ושם הייתה ישיבה מעורבת ללא מחיצה, שולחן גברים ושולחן נשים, אחד מול השני, והדבר היה אך טבעי ומקובל בימים ההם בזמן הזה.

חיוב מחיצה בחתונות

נ.ב. אני חייב לציין כי השיעור מושך ומרתק כמגנט ואתם מוסרים אותו כמלך בגדוד בטוב טעם ובהסברה נפלאה ואתם משתפים את כולם במהלך השיעור ממכם יראו וכן יעשו, חן חן.

בברכת התורה

• • •

על מכתב זה השבתי:

בס"ד, י"ז טבת תשע"ט

כבוד ידידי

הרב יוסף וינברג שליט"א

עמנואל

שלום וברכה

קבלתי את מכתבך, בצירוף מעשה רב אודות הנהגת הגרי"ש אלישיב באירועים ושמחות בהם ישבו בלי מחיצה בין גברים לנשים, יישר כוח. והנני מצ"ב את השיעור הנ"ל בענין "חיוב מחיצה בחתונות".

בעתיד אשמח לקבל הערות גם לגופן של החידושים שהתחדשו בשיעור, שאף יוכלו להשתלב בספרי רץ כצבי.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן